

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.05.2001, sp. zn. 21 Cdo 2143/2000, ECLI:CZ:NS:2001:21.CDO.2143.2000.1

Číslo: 13/2003

Právní věta: Na návrh státu podle ustanovení § 472 odst. 2, věty druhé, obč. zák. může soud nařídít likvidaci dědictví jen tehdy, jestliže peníze z dědictví nepostačují k úhradě přiměřených nákladů spojených s pohřbem zůstavitele a všech zůstavitelových peněžitých dluhů, za něž stát odpovídá podle § 472 odst. 1 obč. zák., jestliže stát nabídl věřitelům k úhradě jejich pohledávek věci z dědictví a jestliže věřitel (některý ze zůstavitelových věřitelů) tuto nabídku odmítl, a jen v případě, byl-li návrh podán před pravomocným skončením projednání dědictví. Potvrdil-li soud usnesením, že dědictví připadá státu (§ 175q odst. 1 písm. b/ o. s. ř.), nelze po právní moci tohoto usnesení na návrh státu podle ustanovení § 472 odst. 2, věty druhé, obč. zák. nařídít likvidaci dědictví.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 17.05.2001

Spisová značka: 21 Cdo 2143/2000

Číslo rozhodnutí: 13

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Likvidace dědictví

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobkyně se žalobou podanou u Okresního soudu v České Lípě dne 30. 10. 1995 domáhala, aby jí žalovaný K. U. zaplatil 43 898,65 Kč s příslušenstvím. Žalobu zdůvodnila tím, že mu v této hodnotě dodala zboží, které K. U. nezaplatil.

V průběhu řízení K. U. dne 5. 1. 1996 zemřel. Okresní soud v České Lípě usnesením ze dne 21. 3. 1997 řízení přerušil až do skončení řízení o dědictví po K. U. Poté, co zjistil, že usnesením Okresního soudu v České Lípě ze dne 18. 2. 1999 bylo potvrzeno, že dědictví po K. U. připadlo státu, pokračoval v řízení s Českou republikou – Okresním úřadem v České Lípě jako s právním a procesním nástupcem žalovaného K. U. v tomto řízení.

Po provedení důkazů O k r e s n í s o u d v České Lípě rozsudkem ze dne 23. 4. 1999 žalované České republice – Okresnímu úřadu v České Lípě (dále jen „žalované“) uložil, aby žalobkyni zaplatila 33 722,65 Kč a na náhradu nákladů řízení 3240 Kč, a žalobu o zaplacení dalších 10.176,- Kč zamítl. Při svém rozhodování vycházel ze zjištění, že žalobkyně dodala K. U. zboží za 33 722,65 Kč, které nezaplatil. Vzhledem k tomu, že K. U. v průběhu řízení zemřel a že dědictví připadlo ve smyslu

ustanovení § 462 obč. zák. státu, je žalovaná povinna z důvodu odpovědnosti za dluhy zůstavitele K. U. pohledávku žalobkyně uhradit. Námitky žalované, že žalobkyně nepřihlásila svou pohledávku do dědického řízení a že se žalovaná „chystá využít institutu likvidace dědictví“, soud prvního stupně odmítl s odůvodněním, že podle ustanovení § 175y odst. 2 o. s. ř. nebrání usnesení o dědictví, mimo případ, kdy byla provedena likvidace dědictví, tomu, kdo nebyl účastníkem řízení, aby se domáhal svého práva žalobou, že v řízení o dědictví po K. U. nebyla učiněna výzva věřitelům, aby přihlásili své pohledávky, a že řízení o dědictví po K. U. bylo pravomocně skončeno usnesením Okresního soudu v České Lípě ze dne 18. 2. 1999 a likvidaci dědictví tedy již nelze provést.

K odvolání žalované K r a j s k ý s o u d v Ústí nad Labem, pobočka v Liberci, rozsudkem ze dne 30. 11. 1999 rozsudek soudu prvního stupně ve výroku, kterým bylo žalobě vyhověno, a ve výroku o náhradě nákladů řízení potvrdil a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení a že proti tomuto rozsudku se připouští dovolání. Na základě skutkových zjištění soudu prvního stupně dovodil, že stát, který se stal účastníkem řízení o dědictví po K. U., neboť dědici ze zákona dědictví odmítli a dědice ze závěti K. U. nezanechal, nenavrhla likvidaci dědictví. Soud v řízení o dědictví proto podle ustanovení § 175q odst. 1 písm. b) o. s. ř. usnesením ze dne 18. 2. 1999 potvrdil, že dědictví připadlo státu. Tímto usnesením, které nabylo právní moci dnem 9. 3. 1999, bylo projednání dědictví po K. U. skončeno. Stát může navrhnout likvidaci pouze před pravomocným skončením dědického řízení, neboť z „logického, systematického a sémantického výkladu“ ustanovení § 175t odst. 3 o. s. ř. vyplývá, že „rozhodování o likvidaci dědictví předchází postupu soudu podle ustanovení § 175p až § 175s, tedy i postupu podle ustanovení § 175q odst. 1 písm. b) o. s. ř.“. Za této situace je nerozhodné, že uspokojení věřitelů předluženého dědictví se řídí ustanovením § 471 odst. 2 obč. zák. Rozhodnutí o připuštění dovolání zdůvodnil odvolací soud tím, že otázka, zda je možné navrhnout likvidaci dědictví poté, co již bylo dědické řízení pravomocně rozhodnutím soudu skončeno, má po právní stránce zásadní význam.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání. Namítá, že stát odpovídá za dluhy zůstavitele pouze penězi a věcmi z dědictví; připadá-li mu dědictví, může se proto s věřiteli vypořádat buď dohodou – předáním věcí nebo finančními prostředky získanými z věcí patřících do dědictví. Kdyby se mohl kterýkoliv z věřitelů domáhat finančního plnění po státu, nemohlo by dojít k úhradě pohledávek „podle priority“ a byla by popřena zásada poměrného uspokojení a uspokojení do výše nabytého dědictví z prostředků dědictví; věřitel, který by se finančního plnění domohl žalobou, by byl neoprávněně zvýhodněn na úkor jiných věřitelů nebo státu. Dovolatelka dále namítá, že stát v době, kdy ještě není „určen jako nabyvatel“ dědictví, nemůže s dědictvím disponovat. Nelze proto vyloučit likvidaci dědictví ani v té „fázi“, kdy již bylo soudem potvrzeno, že dědictví připadlo státu. V době tohoto rozhodnutí totiž věřitelé nemusí být známi, nemusí být znám ani rozsah dědictví (rozsah dědictví v této době není stanoven). Kdyby byla likvidace dědictví připuštěna pouze „v počáteční fázi“, tj. v době, kdy ještě nebude určen rozsah dědictví, vedlo by to „paušálně k podávání návrhů na likvidaci dědictví bez ohledu na předluženost“, což neodpovídá „úmyslu zákonodárce, neboť odúmrtí by pak neřešil stát, ale vždy soud“. Žalovaná navrhla, aby dovolací soud napadený rozsudek zrušil a aby věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) dovolání projednal podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000 – dále jen o. s. ř. (srov. část dvanáctou, hlavu I, bod 17. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony). Po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. a že jde o rozsudek, proti kterému je podle ustanovení § 239 odst. 1 o. s. ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadený rozsudek bez jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné. Proto je zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Z hlediska skutkového stavu bylo v projednávané věci soudy zjištěno (správnost zjištění soudů v tomto směru dovolatelka nezpochybňuje), že dědici ze zákona po zůstaviteli K. U., zemřelém dne 5. 1. 1996, dědictví odmítli a že dědice ze závěti zůstavitel nezanechal. V průběhu řízení o dědictví, vedeného u Okresního soudu v České Lípě, nebyli věřitelé zůstavitele vyzváni, aby soudu oznámili své pohledávky ve stanovené lhůtě, a stát, který se stal účastníkem řízení (poté, co bylo zjištěno, že zůstavitel nemá dědice), nenavrhoval likvidaci dědictví. Usnesením Okresního soudu v České Lípě ze dne 18. 2. 1999 bylo určeno, že obecná cena majetku, který měl zůstavitel K. U. v bezpodílovém spoluvlastnictví se svou manželkou M. U., činí 41 200,64 Kč, bylo provedeno vypořádání tohoto bezpodílového spoluvlastnictví, byla určena obecná cena majetku zůstavitele ve výši 3 723 388 Kč, dluhů ve výši 6 641 296,39 Kč a předlužení zůstavitele ke dni jeho smrti ve výši 2 917 908,39 Kč a bylo potvrzeno, že dědictví připadlo státu; usnesení podle potvrzení obsaženého ve spise nabylo právní moci dnem 9. 3. 1999. Dědic odpovídá do výše ceny nabytého dědictví za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele a za zůstavitelovy dluhy, které na něj přešly zůstavitelovou smrtí (§ 470 odst. 1 obč. zák.). Je-li více dědiců, odpovídají za náklady zůstavitelova pohřbu a za jeho dluhy podle poměru toho, co z dědictví nabyli, k celému dědictví (§ 470 odst. 2 obč. zák.).

Je-li dědictví předloženo, mohou se dědici s věřiteli dohodnout, že jim dědictví přenechají k úhradě dluhů. Soud tuto dohodu schválí, neodporuje-li zákonu nebo dobrým mravům (§ 471 odst. 1 obč. zák.). Nedojde-li k dohodě mezi dědici a věřiteli, řídí se povinnost dědiců plnit tyto dluhy ustanoveními občanského soudního řádu o likvidaci dědictví. Dědici přitom neodpovídají věřitelům, kteří své pohledávky neoznámili přesto, že je k tomu soud na návrh dědiců vyzval, pokud je uspokojením pohledávek ostatních věřitelů cena jimi nabytého dědictví vyčerpána (§ 471 odst. 2 obč. zák.).

Stát, jemuž dědictví připadlo, odpovídá za zůstavitelovy dluhy a za přiměřené náklady jeho pohřbu stejně jako dědic (§ 472 odst. 1 obč. zák.). Není-li možno uhradit peněžitý dluh zcela nebo zčásti z dědictví, může stát použít k úhradě i věci, které jsou předmětem dědictví a které svou hodnotou odpovídají výši dluhů. Odmítne-li věřitel přijetí těchto věcí, může stát navrhnout likvidaci dědictví (§ 472 odst. 2 obč. zák.).

Je-li dědictví předloženo a nedojde-li k dohodě o přenechání dědictví věřitelům k úhradě dluhů podle § 175p o. s. ř., může soud usnesením nařídit likvidaci dědictví. Rozhodne o tom i bez návrhu. Stejně soud postupuje, jestliže stát navrhl likvidaci dědictví proto, že věřitel odmítl přijmout na úhradu své pohledávky věc z dědictví (§ 175t odst. 1 o. s. ř.).

Ustanovení § 175t odst. 1 o. s. ř. – jak vyplývá z jeho znění – činí v možnosti navrhnout nařízení likvidace dědictví rozdíl mezi dědici a státem, kterému má dědictví připadnout podle § 462 obč. zák. (jako tzv. odúmrtí). Zatímco na návrh dědice je možné nařídit likvidaci dědictví, jen jestliže je dědictví předloženo, na návrh státu je možné nařídit likvidaci i nepředloženého dědictví, avšak jen tehdy, jestliže peníze z dědictví nepostačují k úhradě peněžitých dluhů zůstavitele a věřitel (některý ze zůstavitelových věřitelů) odmítl převzít na úhradu své pohledávky věc z dědictví, odpovídající svou hodnotou výši pohledávky. Uvedený rozdíl má své opodstatnění v tom, že stát, kterému má dědictví připadnout podle § 462 obč. zák., nemůže dědictví – na rozdíl od dědice – odmítnout; nařízení likvidace dědictví na návrh státu v tomto směru představuje opatření, jehož účelem je odstranit případné nepříznivé následky, které by pro stát mohlo mít připadnutí majetku podle § 462 obč. zák.

S dovolatelkou lze souhlasit v tom, že stát, kterému připadá dědictví podle § 462 obč. zák., nemá povinnost uspokojit zůstavitelovy věřitele jinak než penězi nebo věcmi z dědictví; to platí nejen u předloženého dědictví, ale i tehdy, není-li dědictví předloženo. Za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele a za zůstavitelovy dluhy přitom stát, kterému připadlo dědictví podle § 462 obč. zák., odpovídá stejně jako dědic, tj. do výše ceny nabytého dědictví (srov. § 472 odst. 1 obč. zák.).

Je-li v průběhu dědického řízení zřejmé, že na úhradu zůstavitelových peněžitých dluhů, za něž stát odpovídá podle ustanovení § 472 odst. 1 obč. zák., nepostačují peníze z dědictví (zejména na základě zjištění soudu o zůstavitelově majetku a jeho dlužích a podle nich vyhotoveného soupisu aktiv a pasiv dědictví – srov. § 175m o. s. ř.), musí stát uvážit, zda nabídne věřitelům k uspokojení jejich pohledávek věci z dědictví, které svou hodnotou odpovídají výši pohledávek. Námitka, že stát ještě nemůže s dědictvím „disponovat“, neboť dosud „nebyl určen jako nabyvatel dědictví“, neobstojí; dědictví totiž připadá státu podle ustanovení § 462 obč. zák. již smrtí zůstavitele (usnesení soudu, kterým se potvrzuje, že státu připadlo dědictví, má jen deklaratorní povahu), a oprávnění nabídnout věci z dědictví věřitelům k úhradě zůstavitelových dluhů poskytuje státu výslovně ustanovení § 472 odst. 2 obč. zák. V případě, že věřitel (některý ze zůstavitelových věřitelů) tuto nabídku odmítne, je stát věcně legitimován (oprávněn) navrhnout likvidaci dědictví (§ 472 odst. 2, věta druhá, obč. zák., § 175t odst. 1, věta třetí, o. s. ř.). Názor, že „by to vedlo k paušálnímu podávání návrhů na likvidaci dědictví“, není správný, neboť stát může podat důvodný návrh na nařízení likvidace dědictví, jen jestliže peníze z dědictví nepostačují k úhradě přiměřených nákladů spojených s pohřbem zůstavitele a všech zůstavitelových peněžitých dluhů, za něž stát odpovídá, jestliže stát nabídl věřitelům k úhradě jejich pohledávek věci z dědictví a jestliže věřitel (některý ze zůstavitelových věřitelů) tuto nabídku odmítl.

S názorem dovolatelky, že soud může v dědickém řízení nařídit likvidaci dědictví poté, co státu pravomocným usnesením potvrdil připadnutí dědictví (§ 462 obč. zák., § 175q odst. 1 písm. b/ o. s. ř.), dovolací soud nesouhlasí.

Pravomocným usnesením o dědictví, a tedy i usnesením, kterým bylo podle ustanovení § 175q odst. 1 písm. b) o. s. ř. potvrzeno, že dědictví připadlo státu, je projednání dědictví skončeno (srov. § 175s, větu první, o. s. ř.) a soud poté může provést pouze úkony, uvedené v ustanovení § 175s, věty druhé a třetí, o. s. ř. Podmínky, za nichž soud může nařídit likvidaci dědictví, jsou uvedeny v ustanovení § 175t o. s. ř. Vyplývá z nich, že soud nemůže přistoupit k nařízení likvidace dědictví, bylo-li projednání dědictví již pravomocně skončeno. Odvolací soud v tomto směru správně poukazuje na ustanovení § 175t odst. 3 o. s. ř.; uvádí-li toto ustanovení, že jakmile usnesení o nařízení likvidace dědictví nabylo právní moci, nepostupuje se již podle § 175p až § 175s o. s. ř., pak také musí platit, že bylo-li postupováno podle těchto ustanovení (zejména podle ustanovení § 175q o. s. ř.) a usnesení soudu podle nich vydaná nabyla právní moci, nemůže být nařízena likvidace dědictví.

Z uvedených důvodů dospěl Nejvyšší soud k závěru, že na návrh státu podle ustanovení § 472 odst. 2, věty druhé, obč. zák. může soud nařídit likvidaci dědictví (§ 175t odst. 1, věta třetí, o. s. ř.) jen tehdy, jestliže peníze z dědictví nepostačují k úhradě přiměřených nákladů spojených s pohřbem zůstavitele a všech zůstavitelových peněžitých dluhů, za něž stát odpovídá podle § 472 odst. 1 obč. zák., jestliže stát nabídl věřitelům k úhradě jejich pohledávek věci z dědictví a jestliže věřitel (některý ze zůstavitelových věřitelů) tuto nabídku odmítl, a jen v případě, byl-li návrh podán před pravomocným skončením projednání dědictví. Potvrdil-li soud usnesením, že dědictví připadá státu (§ 175q odst. 1 písm. b/ o. s. ř.), nelze po právní moci tohoto usnesení na návrh státu podle ustanovení § 472 odst. 2, věty druhé, obč. zák. nařídit likvidaci dědictví.

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu je z hlediska uplatněného dovolacího důvodu správný. Protože nebylo zjištěno (a ani dovolatelkou tvrzeno), že by rozsudek odvolacího soudu byl poškozen některou z vad uvedených v ustanovení § 237 odst. 1 o. s. ř., a protože nebyla zjištěna ani jiná vada řízení, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud dovolání žalované podle ustanovení § 243b odst. 1, části věty před středníkem, o. s. ř. zamítl.